

BERGMAN JOHAN ALBERT

NEVALAISET:
HISTORIALLISTIS-ROMANTIL-
LINEN KERTOMUS
ITÄ-SUOMESTA

Johan Bergman

**Nevalaiset: Historiallis-
romanttinen kertomus Itä-Suomesta**

«Public Domain»

Bergman J.

Nevalaiset: Historiallis-romantillinen kertomus Itä-Suomesta /
J. Bergman — «Public Domain»,

Содержание

Esipuhe	5
I	6
II	10
III	14
IV	18
Конец ознакомительного фрагмента.	20

Johan Albert Bergman

Nevalaiset: Historiallis-romantillinen kertomus Itä-Suomesta

Esipuhe

Tavallansa merkillinen tapaus Itä-Suomen historiassa on talonpoikain kapina Nurmeksessa vuonna 1710. Alkuansa tämä kapina tapahtui mainiota Affleckia vastaan, kun tämä, ollen kruunun verojen kantajana Karjalassa, liiallisilla ja mielenmääräisillä maksuilla rasitti kansaa; ja vasta sitten, kun moniaat kansalaiset koston himossaan kääntyivät Venäläisiltä apua saamaan vehkeissäänsä, muuttui liike kapinaksi ei yksityistä henkilöä, vaan Ruotsin valtaa vastaan. Tästä kapinasta löytyy ilmoituksia, joiden avulla seuraava kuvaelma on kokoonpanttu, jossa useat henkilöt ja sisältö suureksi osaksi ovat historiallisia.

Kirjan tekijä.

I

Vanhan sepän luona

Vähän luoteesen päin Savonlinnasta, nykyisessä Säämingin pitäjässä asui siihen aikaan, jolloin tässä kertomuksessa mainitut tapaukset tapahtuivat, vanha seppä nimeltä Jaakko Nevalainen. Hän oli nyt seitsemänkymmenen vuoden ijässä. Miehuutensa päivinä oli hän ollut sotamiesnä ja sittemmin jonaki alhaisempana virkamiehenä Savonlinnassa.¹ Niitä aikoja hän aina ylpeydellä muisteli. Nyt oli hän häätynyt maaseudulle. Tuon tuostaki sai hän kuitenkin kuulla jotai linnasta, johon Suomen pieni, urhoollinen sotaväki etelästä päin oli vetäynyt, sittenkun Viipuri ja Käkisalmi olivat antauneet Venäläisille. Vanhuksen ainoa poika, näet, palveli tässä sotaväessä ja sai silloin tällöin luvan kävästä vanhaa isäänsä tervehtimässä. Isä uteli pojaltaan kaikkia, mitä tämä tiesi ja arveli sodasta ja kun vanha Jaakko sai kuulla jonku vähemmän suotuisan uutisen, polki hän lattiaa puujalallansa (hänen toinen jalkansa oli vikaantunut) ja huusi: "kaikki on h – ssä".

Vanhan Nevalaisen vaimo oli miestänsä kymmenen vuotta nuorempi. Heillä ei ollut lapsia. Heidän luonaan nähtiin kuitenkin kaksi kaunista nuorukaista, poika ja tytär, kumpii nuoruuden kukoistavassa ijässä. Poika oli vanhan Jaakon veljen poika, joka oli oleskellut setänsä luona osittain opissa, osittain huviksensa. Nuori neiton, Anna, oli Nevalaisen vaimon sisaren tytär, joka, ollen orpo, asui tätinsä luona. Näitä nuorukaisia vanhukset suuresti rakastivat ja etenki Matleena-mummo – näin nimitettiin Nevalaisen vaimoa – toivoi nuorukaisista, Amarin avulla, tulevan parikunnan. Vaan nuori mies – Juhana – näytti olevan hyvin palovakuutettu tältä haaralta. Kun Matleena kuvaili hänelle Annan siivoutta, siisteyttä, kauneutta, jaloutta ja taipuvaisuutta, niin nuori Juhana myönsi tuon kaiken; vaan kun Matleena sitten pukkasi häntä kylkeen, sanoen: noh! mitä sitten muuta tarvitsee? – niin Juhana näytti loukkauneelta, murahti jotaki, otti lakkinsa ja meni ulos. Silloin vanha mummo, kädet puuskassa jupisi: "ei Jaakkoa kukaan tarvinnut kylkeen tokasta. Hm! Eihän tuo poika liene johonki muuhun silmänsä iskenyt?"

Muutamana iltana syyskuun keskipaikoilla v. 1710 astuskeli vanha Jaakko kiihkeästi edestakaisin lattialla pienoisessa kamarissaan: Matleena istui kamarin edessä olevassa pirtissä kudelmia kutoen ja Anna kehräsi. Juhanaa alettiin jo kaivata; hän oli tavallista pitemmän ajan ollut ulkona. Anna vilhui silloin tällöin levottomasti ovea kohden, odottaen milloin se aukeaisi ja hän saisi nähdä jalon Juhanan suopeat kasvot. Mutta alkoi jo hämärtää, ilta kului eikä Juhanaa näkynyt.

Vanha Nevalainen oli ulkomuodoltaan kunnioitusta herättävä. Harmaa, pitkälle venyvä parta, raitis ulkomuoto, leveät hartiot ja kirkkaat silmät: nämä tuntomerkit osoittivat miehessä jotain uljasta. Häntä nähdessään lienee useassa herännyt ajatus vanhasta sotilaasta ja sotilas oliki vanha Nevalainen oikein sydämestään. Hän rakasti isänmaatansa, nyt sodan, nälän ja taudin rasittamana, hehkuvalla rakkaudella eikä ollut se mies ukkoa mieleen, joka puhui toivottomasta tilasta. Jos joku olis antaumisesta hiiskunut, hän varmaanki olis saanut koetella ja kokea vanhan Jaakon oikean käden pontevuutta.

Niinkuin edellä mainittu on, astui Jaakko edestakasin kamarissaan. Hänen levotoin liikuntonsa ja äreä ääni, jolla hän silloin tällöin jupisi jotai itsekseen, osoittivat, että hän ajatteli jotaki vähemmän mieluista asiaa.

"Lempo viekään", ärähti vanhus ääneen ja löi nyrkkinsä pöytään, jonka ohitse hän juuri kulki, "tämä on häpeällistä! Isänmaa jätetään kuin leipäpala nälkäiselle koiralle, jottei tämä kimppuun tarraisi. Ei Kaarle-kuningas niin tekisi, jos hän likempänä oisi! Seitsemänkymmentä vuotta olen näillä kahdella silmällä nähnyt mailmaa ja sen menoja, mutta moista surkeutta, huonoutta,

¹ Nimittäin sen nimisessä linnoituksessa, joka perustettiin v. 1475.

petollisuutta, rahan himoa ja leväperäisyyttä en, lempo soikoon, ole nähnyt Suomenniemellä. Se on tosi!"

Vanhus otti pöydältä kaljahaarikan, veti siitä itseensä oivan siemauksen ja rupesi taas astumaan.

"Onkohan mahdollista mitä Suvantolan Aappo mulle äsken kertoi? Voipiko uskoa, että semmoinen mies, joka Jumalan pyhää sanaa kansalle julistaa ja joka pyhä rukoilee kaikkivaltiaan suojelusta valtakunnan hallitsijalle ja hänen perheellensä, että semmoinen mies voipi yllyttää kansaa luopumaan Jumalalta asetetun esivallan alta ja antautua Ryssän alamaiseksi? Missä on sen miehen omatunto? Tai kunnia? Jos joku toinen, kun pyhä mies, sen tekisi, niin luodin, totta mar, hänen aivoihinsa lennättäisin, jos häntä lähelle pääsisin. Mutta Jumalan sanan julistaja – rovasti. – Onko Jumalaki nyt ruvennut meitä sortamaan?"

Näin puheli vanhus. Nyt ovi avattiin ja Juhana astui sisään.

Vastatulleen olis ennemmin luullut etelän lapseksi kun pohjolassa kasvaneeksi. Mustat suortuvat ympäröivät hänen poskiaa, jotka tavallisesti olivat kalpeat ei kivuloisuudesta vaan luonnollisesti; mutta kun vähäinenkin mielen liikunto nuorukaista elähytti, punastuivat ne kauniisti. Pitkät silmäripset varjostivat nuorukaisen kauniita, tummansinisiä silmiä. Otsa oli kaitanen ja valkoinen; nenä suora; sun luotu ikääskun puheellaan viehättämään kuulijaa.

Sinä aikana, jona Juhana oli setänsä luona olostellut, oli tämä jäykkä vanhus muodostanut nuorukaisen mielipiteet melkoisesti omiensa muotoisiksi. Sama innokas isänmaanrakkaus, sama viha sen vihollisia vastaan kun vanhuksessa löytyi, kytöi myös nuorukaisen rinnassa, ainoastaan vähemmän jäykkässä muodossa. Ja luonnollistahan tämä olikin. Päiväkaudet sai Juhana kuulla setänsä mielipiteitään saarnaavan ja kummallistapa oliskin ollut, jos ei riittävä osinko olisi kätkeynyt nuorukaisen kaikelle jalolle avonaiseen sydämeen.

Kun vanha Jaakko sai nähdä Juhanan, vaalistui hänen synkeä muotonsa nähtävästi. Hän lausui: "Tulitpa oikealla ajalla! Olen jo sua kaivannut, poikani!"

"Minä tapasin erään kotoseudultasi tulleen matkustavaisen ja siten tulin viipymään tavallista enemmän", lausui Juhana.

"Kotoseudultasi; vai niin. – Siellähän – no niin", – keskeytti Jaakko puheensa, jupisten itsekseen: "en tahdo vielä puhua huhuista, joita kuulin. Sinä olet niitä harvoja, miltei ainoa, jotka mun tunteitani oivaltavat. Ainoastaan nähdä isänmaallisen miehen on monta vertaa virvoittavampaa kun kuulla hurskaita laverruksia välttämättömästä kohtalosta. Äsken sain kuulla uutisia, jotka panivat sappenä kuohumaan. Nyt alan vakaantua, kun näen että toki vielä oikeita ihmisiä löytyy maailmassa. Poikani! Kruutia pitää löytymän miehessä, muutoin hän on kuin ukontuhnio, joka, kun sitä puristetaan, hajuttomana savuna lemuaa ilmaan".

Vanhus hengähti hetken ja lausui taas:

"Olen minäkin ollut vaaran hetkenä muassa, sen tiedät. Silloin olivat asiat alusta loppuun toisenlaiset kuin nyt. Yli puoli vuosisataa on jo kulunut siitä, kun olimme Varsovan edustalla. Me tappelimme kuin jalopeurat kolme päivää ja voitimme. Mutta olipa meillä siihen aikaan erilainen komento ja itse Kaarle X muassamme. Nykyajan sota on minusta kuin leikkiä vaan, verraten niihin aikoihin. Ihmiset ovat muuttuneet. Uskothan sen, Juhana?"

Nuorukainen nyökkäytti päätään.

"Mutta olkootpa asiat miten tahansa", jatkoi vanha Nevalainen, "niin tulee meidän kuitenkin rakastaa tätä maata ylitse kaikkea, lähin Jumalaa, hoitakoot sen asujamet sitä huonosti. Ja Ryssää vastaan me sodimme viime veripisaraan".

Nuorukainen katseli hajamielisesti vanhukseen.

"Mikä perhana sinua vaivaa?" ärähti vanhus ja astui Juhanaa kohden.

"Onko joku onnettomuus tapahtunut? Kerro!"

"Setä", sanoi Juhana hitaasti. "Minä pyydän saada lähteä kotia".

Vanha Nevalainen astui kaksi askelta takaperin ja katseli ällistyen nuorukaista. "Siis *hänkin* on kuullut", jupisi Jaakko, jatkaen ääneen:

"Kotia! Olet siis kyllästynyt oloosi täällä. No eipä kummaa: vanhan Jaakon jaarituksia olet jo saanut kuulla niin usein, että olet niihin tuskaantunut. Sinä olet nuori; eihän siis tuo ole niin kummaa. Ei suinkaan".

Vanha Jaakko ei tahtonut voida lausua viime sanat. Niin häntä suretti että ainoa, joka häntä kunnioitti ja ymmärsi, nyt hänen ylönantaisi.

"Rakas setäni", sanoi Juhana, joka myös tuli liikutetuksi, "en suinkaan ole teihin kyllästynyt; siinä luulossa erehdytte. Niin kauan kun hengitän, en unohda niitä jaloja sanoja, joita olen suustanne kuullut".

"En voi ymmärtää, mikä sitten voisi olla syynä pyyntösi", sanoi vanha Nevalainen.

"Ajat ovat levottomat ja sota silmäimme edessä", sanoi Juhana. "Sen vuoksi tahtoisin vielä käydä tervehtimässä vanhempiani, ennenkun on ehkä myöhäinen. Sitä pait ovat vaaralliset vehkeet tekeillä Nurmeksessa".

"On siis totta mitä kuulin", sanoi vanha Jaakko. "No siinä tapauksessa tuo pyyntösi on oikeutettu. Mutta – kuinka voin sinutta toimeen tulla? Sinä autat mua ammatissani ja olet mun paras seurustelujani. Aikoisitko kauan kotonasi viipyä?"

"En vannaan tiedä", sanoi Juhana.

"Ja sitten tulisit takasin luokseni?" kysyi vanhus hitaasti.

"Jos en siellä voisi rueta ammattiani harjottamaan, niin luultavasti tulisin. Vaan jos voin, niin olenhan mielelläni lähellä vanhempiani", vastasi Juhana.

"Totta kyllä ja luonnollisesti", sanoi hajamielisesti vanha Nevalainen, jolle tuo ilmoitus tuntui vähemmän tervetulleelta.

Nevalaisen vaimon tulo keskeytti nyt jo muutenki harvan kansapuheen.

Hän tuli illallis-aterialle käskemään.

Pöydässä istuttiin hyvän aikaa äänettöminä. Vihdoin vanha Nevalainen, rykästyään pari kertaa, lausui:

"Ikävän uutisen olen saanut kuulla. Rakas Juhanamme aikoo nyt lähteä luotamme".

"Todellako?" kysyi Matleena, katsellen suurilla silmillä ensin miestänsä, sitten Juhanaa.

"Aivan todella", sanoi vanha Jaakko.

Anna oli ensin punastunut, sitten hän äkkiä kalpeni. Kyyneleet tunkeusivat väkisten hänen silmiinsä, jotka hän suuntasi alaspäin, salatakseen liikutustaan.

"Ja mihin on aikomukses mennä?" kysyi Matleena-mummo Juhanalta.

"Kotiin", vastasi Juhana. "Tahtoisin vanhempiani tavata, ennenkun sota jommallai puolen tekee esteen".

Äänettömyys seurasi. Vanhukset olivat alakuloiset Juhanan pyynnön johdosta.

Ja Anna? – Hänen rinnassaan riehui tunne, jota hän nyt enään tuskin voi muiltakaan salata. Niinkuin muinoin Karthagon mainio kuningatar, aaltojen ajeleman Aineiaan jouduttua hänen valtakuntaansa, rakastui urohon ja kauhistuksella sai katsella tämän erkanevan hänen läheisyydestään: eipä toisin Annakaan nyt kuunnellut tuota sanomaa Juhanan lähdöstä. Hänen sydämensä syvimmissä pohjukassa piili nuorukaisen kuva jalona ja kirkkaana kuin toivon tähti! Ja nytkö sen piti sammuman? Kunpa hänellä olis edes ollut jokukaan toivo siitä, jotta Juhana hänestä piti! Vaan tämä ei ollut millään lailla osoittanut jotakaan hellempää tunnetta neidon suhteen. Anna oli levollisesti kärsinyt tämän näennäisen kylmäkiskoisuuden. Eihän Juliana kuitenkaan ollut häntä mitenkään loukannut! Ja hän toivoi, että heidän välinsä vielä muuttuisi, että joku arvaamaton tapaus nuorukaisen rinnassa herättäisi hellempiä tunteita neitoa kohden.

"Sinä olet vakaa päätöksessä lähteä?" kysyi vanha Nevalainen.

"Niin olen", vastasi Juhana, "ja toivon ettette päätöksestäni pahastu".

"En voi sua lähtemästä kieltää", lausui Jaakko, lisäten: "Tuo, muijani, parasta olutta pöytään. Juokaamme lähtömalja rakkaan veljeni pojan kunniaksi".

Matleena teki kuin käsketty oli. Vanhan Nevalaisen silmiin kohosivat kyyneleet, kun hän nosti oluthaarikan ja joi.

"Minä olen jo korkeassa iässä", lausui Jaakko, "enkä tiedä kauanko Herra mun enään suopi elää. Ehkä nyt viime kerran sun näen, poikasen. Kuule siis vanhan setäsi muistutus! Ole aina vilpitöin. Rakasta isänmaatas enemmän kuin omaa henkeäsi! Sinä olet joutuva koetukseen. Kummallisia vehkeitä kuuluu sieltäpäin, jonne aiot lähteä. Niin häpeellisiä ovat ne, etten voi niitä mainita. Niitä tulee sun estää; jos ei sana auta, niin on työ tarpeesen. Kuule! Sun *pitää* niitä estää. Ja sinä sen teet. Sen vuoksi lieneeki tuo halu lähteä sinussa syntynyt. Tämä usko minua lohduttaa. Jumalan siunaus olkoon muassasi".

Nyt noustiin illallispöydästä. Vielä istuttiin jonkun aikaa pakinoimassa. Juhana katseli kaipauksella kaikkea ympärillään. Pienetki huonekalut olivat nyt hänen mielestään tavallistaan isomman arvoiset. Vanha Nevalainen astuskeli edestakaisin, jupisten itsekseen jotaki, jota ei kukaan voinut kuulla. Hän ei ensinkään ollut hyvällä tuulella. Anna hyöri edestakaisin, korjaten pois ruoan pöydältä ja pannen evästä huomisaamuksi Juhanelle. Neito oli kaunis nähdä kun vasta puhjennut ruusu. Silloin tällöin tipahti joku kyynel hänen silmistään eväspussiin ja se lohdutti Annaa, että edes jotakaan muistoa hänestä tulisi seuraamaan Juhanaa.

Vihdoin pantiin levolle. Kaikkien uni oli vähemmän tyydyttävä. Vaan erittäinkin oli Anna valveella pysynyt. "En voi häntä unhottaa", valitti neito ja painoi päänsä kyynelten kostuttamaa päänalasta vastaan. "Ah! Jos joku muu neito hänen omakseen saa. Onnetoin se neito, kun vie mun lemmittyäni! – Mutta! väärin teen! En tahdo hänelle onnettomuutta toivoa. Eläkööt he onnellisina – ja kauan – ja kaukana minusta – Tahtoisinpa nähdä sen neidon, joka tuon voipi itseensä suostuttaa. Ei! Parempi etten näe enkä kuule mitään. Minä tahdon kuolla pois näistä kurjuuden oloista".

Näin riitaiset ajatukset ajelehtivat Annan aivoissa. Kun "sahramimantelinen" aamurusko kultailli itäistä taivaan rantaa, nousi Juhana vuoteeltaan virvoitettuna. Hän otti hellät hyvästit vanhuksilta, joita aavistus hänessä ennusti hänen ei enään näkevänsäkään. Säälien puristi Juliana Annan kättä. Tämä näytti melkoisen iloiselta. – Tien haarassa kääntyi Juliana ja katsoi taaksensa. Tuolla seisoivat kolme hänelle rakasta henkilöä: harmaapäinen, jalo rautio ja hänen kunnioitettava vaimonsa, jonka tasaista luontoa Juhana suuressa arvossa piti; tuolla seisoivat myös punaposkinen, mustasilmäinen, kahdeksantoistavuotias neitonen, kuumeellisella innolla silmäillen kohta tien haarassa näkyä katoavaa nuorukaista. Kyyneleet kohosivat Juhanan silmiin; hän otti lakin päästään, heilautti sen ilmassa ympäri hyvästin merkiksi... Vielä hetkinen ja nuorukainen oli kadonnut tienhaaran taakse Jaakon ja kahden vaimonpuolen nähtävistä.

II

Rovasti

Karjalassa olivat olot tähän aikaan melkein kurjat. Näillä mailla hyvin tunnettu majuri ja kruunun verojen kantaja Simo Affleck rasitti jo ennestään köyhää kansaa veronkiskomisilla. "Ilkeyksistään ja vääristyksistään mainiona hän vieläki elää kansan taruissa", lausuu muuan historioitsija. Karjalan raukoilla rajoilla hän melkein rauhassa sai toimia ilkitöitään. Hallituksella kyllä oli muutaki huolenpitoa ja se ei suinkaan voinut pahaksi panna, että veronkantaja oli ankara; sillä rahaa tarvittiin ja vähän sitä löytyi. – Itse majuri oli itselleen koonnut melkoisesti tavaraa Kiteellä, Pielisissä ja Nurmeksessa oleviin hoveihinsa, Suorlahti, Lieksa ja Hovila. Niinpä e.m. Hovilassa arvellaan löytyneen omaisuutta 5000 talarin arvosta.²

Kauan oli rahvas näillä seuduin kärsinyt majurin väkivaltaisuutta. Vihdoin sen maltti loppui ja se ryhtyi kaikenlaisiin vastustuspuuhiin. Kuitenkaan ei tämä vastarinta olisi ollut isommasta merkityksestä, ellei se olisi kannatusta saanut alalta, johon Suomen kansa ainiaan on tottunut luottamuksella katsomaan: kirkolliselta. Ja tämä kannatus oli mitä omituisinta laatua. Se ei yllyttänyt kansaa vähempään kun Venäjän avulla hankkimaan pelastusta rasittajansa ikeen alta.

Muutaman syyskuun aamuna vaelsi Nurmeksen pitäjässä kaksi miestä maantietä eteenpäin. Toinen näistä oli jo sivu parhaan miehuutensa ijän elänyt. Tummansinertävä sarkatakki ja samankarvaiset housut olivat hänen pukunsa. Päässä oli hänellä kupera, musta huopahattu, kädessä vankka keppi ulkomaan puusta; hopeahulikki koristi kepin ylipäätä. Hulkissa oli luettava kepin omistajan nimimerkki: P.H.

Tämä mies oli Pielisten senaikuinen rovasti, Pietari Herkepaeus.

Enemmän kun rovasti olis hänen seuraajansa vetänyt katsojan huomion puoleensa. Edellisen muodossa ja käytöksessä ilmaantui se vakavuus ja maltti, jonka etevämpi tavallisesti tuntee ja osoittaa sitä vastaan, joka on häntä alhaisemmalla hengellisen edistyksen asteella. Jälkimäinen koetti ruumiin liikunnoilla ja äänen eri korolla elävästi esitellä jotai asiaa. Rovastin kumppani oli rokonarpinen, lyhytläntä mies. Hänen karsaasen katsovat silmänsä välähtelivät tipotihään, kuin särmäkäs jalokivi valoa kohden. Tämä välähdys oli pahanaaveinen: kylmä kuin päivänpaisteen heijastus iljangelta. – Muutoin tätä miestä isosti kunnioitettiin hänen terävän järkensä ja myöskin hänen varakkuutensa vuoksi ja Nurmelaisten erittäinkin suosivat Yrjö Sormuista – näin nimitettiin rovastin seuraajaa – sen vuoksi, että hän oli Affleckin ankarin ja vaarallisin vastustaja näillä mailla.

"Sinä sanoit kansan ällistyneen kuulutuksen johdosta?" kysyi rovasti, ikääskun heräten syvistä mietteistä.

"Niin sanoin", virkkoi Sormuinen. "Syy siihen oli luonnollinen, sillä kappalaisen poika, Erikki maisteri, luki sen vapisevalla äänellä ja hän milloin punastui, milloin vaalen. Tsar Pietarin nimi jäi häneltä puoleksi kurkkuun. En tiedä muuta kun että erilainen olisi seuraus, jos te, kunnianarvoisa herra rovasti, saarnaisitte meidät irti tästä surkuteltavasta alamaisuudesta, semmoisen alta, joka ei meitä jaksu suojella".

"Ajattelematoin tosin olin, kuu niin tärkeän toimen uskoin nuoren pojan tehtäväksi", lausui rovasti. "Vaan en luule asiain vielä hukassa olevan. Sinä sanoit usean jo olevan taipuvan uuteen tuumaan?"

"Mun takanani seisovat Karjalainen, Ikoset, Nyyrinen, Sykkö ja Tikka", lausui Sormuinen. "Kyllä tappuroita on, kun tulta saadaan".

"Entäs Nevalainen?", kysyi rovasti.

² K.A. Castrén: Kertoelmia Kajaanin läänin vaiheista IV. 1650-1750, Siv. 49.

"Sipo Nevalainen", lausui Sormuinen halveksivasti hymähtäen. "Mitäs hän meistä huolii, tuo hurskas, isänmaallinen mies! Hän oli mennyt kirkosta ulos, kun kuulutus luettiin, tietysti ollakseen Hovilaisia mieleen, sillä Björn Finne oli kirkossa".

"Mitähän Hovilaiset tästä kuulutuksesta ovat arvelleet?" kysyi rovasti.

"Ne ovat pitäneet sitä hullutuksena, unelmana vaan", virkkoi Yrjö.

Veri kuohahti pyhän miehen aivoissa. Hän kohotti keppinsä, pudisti sitä ja lausui: "Vaan unelmana! Sata vuotta taappäin, viisikymmentäki vuotta taappäin olisi tämä ollut unelma. Mutta nyt se ei ole unelma. Aika on tullut, hedelmä on kypsä, ja niinkuin kylvetään, saadaan niittää".

Yrjön silmät välähtivät ja hän katseli mielihyvällä rovastin uhkaavaa muotoa. Pyhä mies jatkoi:

"Kallis isänmaamme on epäilemättä mahdollisin vastustamaan sitä uutta valtaa, joka kasvaa idässä. Jos meidän puolustajamme oikean etunsa arvaisivat, niin eivät turhaan vetäisi sodan kuormaa yli jo ennestään rasitetun maan. Jos isänmaansa puollustaja on kiitettävä, on kahdenkolmenkertaisesti kiitettävä se, joka johtaa pois sodan kauhut maastaan, pelastaen tuhansia kuolemasta ja hädästä".

"Kristillinen ajatus!" lausui Yrjö Sormuinen.

"Minä tunnen sydämessäni", sanoi Herkepaesus, että armon Herra korkeudessa on valinnut minun, alhaisen käskynhaltijansa, hankkimaan teille pelastusta. Yhdeltä puolen teitä ahdistaa sota ja nälkä, jopa ruttoki; toiselta Affleck, Karjalan Antikristus. Olette siis kahden valkean välissä. Asema on, en sano tukala; se olisi liian vähä; se on semmoinen, ettei sitä voi kärsiä".

"Aivan oikein", virkkoi Sormuinen, joka ihmetellen kuunteli rovastin sujuvaa puhetta.

"Siitä ei siis ole kysymystä, että tuumamme olisivat epärehelliset tai moitittavakkaan", lausui rovasti. "Tiedän että ne moniainien silmissä siltä näyttävät. Vaan heistä ei tartse huolia. Kyllä minä otan kaikki nuhteet päälleni. Kiittämättömyys on tavallista mailmassa. Siksi olen historiaa lukenut. Olenpa siinä myös lukenut useasta kansasta, joka, kun sen hallitus oli huono, otti uuden".

"Ja meidän hallituksemme on tosinki huono", virkkoi Yrjö Sormuinen. "Mitä se meitä auttaa? Asettamalla mitä kelvottomimman päällikön johtamaan väkeämme ja kiskoen meiltä viime äyrimme, ylläpitääkseen päätöintä armeijaa".

"Sinä puhut aivan totta", virkkoi rovasti. Hetken mietittyään hän lausui: "Ei! Tämän surkeuden pitää loppuman. *Minä* saarnaan tulevana pyhänä".

Taaskin Yrjön silmät välähtivät, "Kunnian arvoisa herra rovasti! Minä uskon varmaan että kun kansa kuulee teidän sille selittävän sen etuja – "

– "Ja sen oikeuksia", lisäsi rovasti.

– "Niin juuri; minä uskon että kun *te* selitätte perusteet uuteen toimeen, niin kansa yksimielisesti suostuu ehdoitukseen".

"Toivokaamme niin", sanot rovasti. "Minä tarjoon heille pelastusta. Jos ovat sen tarpeessa, niin lienee se heille mieleen – Kas kuka tuolla tulee noin kiiruusti?"

"Tuomas Turuinen", sanoi Yrjö. "Muutoin vakava mies. Mikä hänen jalkansa on noin liikkumaan saanut?"

Tulija kohotti kunnioituksella lakkinsa, nähdessään edessään korkeasti oppineen rovastin.

"Sinä näytät liikutetulta", lausui Herkepaesus, katsellen vastaantulijaa tarkkaavalla silmällä. "Kerro mulle, mikä on mielesi rauhan häirinyt. Minun velvollisuuteni on, jos mahdollista, lohduttaa kärsiväisiä".

"Oi, herra rovasti, näitä kurjuuden päiviä", lausui Turuinen, "joiden vertaisia en vielä koskonkaan ole nähnyt. Tuskinpa vihollinen lie niin inhoittava, kun ne, jotka pakosalla olevan kuninkaan käskyjä muka toimittavat. Aamulla olin mies melkoisissa varoissa; nyt, herra rovasti, ovat multa vieneet miltei puolet omaisuudestani. Ne verikoirat, ne verikoirat! Suokaat anteeksi, että näin kristitöintä mielialaa kannan, vaan koston himo vallitsee sydämessäni".

"Mun ystäväni", lausui rovasti suopealla äänellä, "sinä näytät hyvin rauhalliselta mieheltä ja olet kait siksi tunnettuki. Paljon arvatenki olet kärsinyt, ennenkuin mielesi maltti on loppunut.

Eivät nekään, jotka kristitystä mielialastaan ovat olleet tunnetut, ole voineet hillitä vihansa, kun ovat nähneet vääryyttä harjotettavan; sen todistaa raamattu. Sinun mielialaasi en siis ensinkään voi ankarasti tuomita".

"Armollinen herra rovasti", lausui Turuinen, "te olette totinen seurakunnan paimen, joka sitä puolustatte villipetoja vastaan. Vaan meillä talonpoika-raukoilla ei liene muu neuvo tarjona, kun kärsiväisesti odottaa parempia aikoja".

"Kärsiväisyydellä on rajansa", virkkoi Herkepaeus. "Ei Luoja ole meitä ainoastaan kärsimään luonut. Hän on meille vapauden suonut ja jos sen ansaitsemme, niin ei orjina tarvita olla, joski ei oma ole esivalta".

"Aivan niinkuin arvoisa herra rovasti sanoo", lausui Sormuinen.

"Emmehän orjiksi näy aiotun".

"Mutta miten voidaan pelastusta saada?" kysyi Turtunen, "Etkö ollut pyhänä kirkossa?" kysyi rovasti.

"En voinut päästä. Vaimoni oli kipeä", vastasi Turuinen.

"Etkös ole kuullut kuulutuksesta?" kysyi rovasti.

"Sanottiin siellä maisterin höpisseen jotaki Ryssästä, jota ei hän eikä seurakunta ollut ymmärtänyt", lausui Turuinen.

"Se poika-tomppeli". jupisi rovasti, lisäten ääneen: "Hän ei osannut asiaa selittää. Mutta hän oli kuitenkin oikeassa. Meidän täytyy rueta Ryssän kanssa liittoon".

"Liittoon?" kysyi Turuinen ällistyen. "Onkohan se suotavaa?"

"Se on ainoa keino pelastukseemme", lausui rovasti.

"Mutta Venäläinen on meitä aina vainonut. Esi-isämme ovat aina heitä vastaan taistelleet", sanoi Turuinen.

"Eipä niinkään", sanoi Herkepaeus. "Kun muinoin Ruotsalaiset tahtoivat tyrkyttää kristinoppia Karjalaisiin, tekivät nämä liiton Venäjän kanssa".

"Voi niin olla", sanoi Turuinen. "Mutta" —

"Ei mitään *mutta*", sanoi Sormuinen. "Rovasti tuntee nuo asiat paremmin kun sinä".

"Aivan varmaan; sen myönnän", kiiruhti Turuinen sanomaan.

"Jos haluat sietää Hovilaisten kiristyksiä, niin siedä", lausui Yrjö.

"Me muut rupeamme vastarintaa tekemään ja saamme apua Venäjältä".

"Minä en aio enään sietää mitään, kun vastarintaan voin rueta. Jos Venäläiset meitä auttavat, niin rupean minäki liittoon", lausui Turuinen.

"Asia on päätetty", sanoi rovasti. "Pyhänä tulee uusi uskollisuuden vala kirkossa vannottavaksi. Puhuttele sitä ennen tuttaviasi ja tule heidän kanssa kirkkoon. Asettukaat saarnastuolin läheisyyteen".

"Minä teen niinkuin käskette, arvoisa herra rovasti", sanoi Turuinen.

"Voipihan sinuun luottaa?" lausui rovasti terävästi silmäillen Turuista.

"Tuomas Turuinen ei ole koskaan sanansa syönyt", lausui talonpoika vakavasti.

Nyt oli ehditty pappilan kujan kohdalle. Rovasti otti hyvätin toveriltaan ja läksi kujaa kulkemaan. Sormuinen ja Turuinen jatkoivat matkaansa.

"Tosiaanki, rovestilla on puhe-taito", lausui Sormuinen.

"Oikein sanot", virkkoi Turuinen. "Puolessa tunnissa olen enemmän muuttunut, kun viidessäkymmenessä vuodessa".

Rovasti ei mennytkään kappalaispuustelliin, jossa pastori Samuli Jockman poikansa Eerikin kanssa häntä hartaasti odottivat saadaksensa kuulla, josko Herkepaeus mahdollansa olisi voinut peruuttaa viime pyhäisen hairauksen. Rovasti poikkesi muutamalle polulle, kulki sitä hyvän matkaa, tuli pienenisen puron luo, jonka yli hän meni, nousi puron törmää ylös ja astuskeli vieläki palasen matkaa metsätietä. Vihdoin hän seisahtui mökin eteen.

"Etiam infimae sortis homo potentissimis quandoque officia praestare potest",* jupisi pyhä mies, joka, niinkuin papit ylipäänsä siihen aikaan, oli latinan kielessä hyvin perehtynyt. Sitten hän kolmasti kolkutti oveen.

Ovi avattiin ja ulos kurkisti akka, joka varmaanki Louhelle vertoja veti. Yläleuasta pisti esiin yksi hammas, alaleuka oli aivan hampaatoin. Musta, vanukkeissa oleva tukka riippui akan hartioille. Hänen muotonsa ei ollut viikkokausiin veden kanssa likempään tuttavuuteen tullut. Yllään oli akalla keltainen hame, joka oli paikkoja täynnä. Yläpuolen akan rungosta ympäröi sininen nuttu ja päässä oli hänellä tulipunainen huivi, likainen ja repaleinen. Akka oli päällepäätteeksi silmäpuoli ja siis täydellisesti "anus horrida",⁴ niinkuin Herkepaesus jupisi, nähdessään hänen.

"Jumalan rauha, Horman Malla", lausui rovasti akalle, joka syvästi kumarrellen viittasi puhujalle astua sisään. Tämä ei halunnut viittausta totella, vaan istui kivelle, mökin edustalle.

"Mikäs on armollisen rovastin johtanut mun alhaisen oveni eteen?" kysyi Malla.

"Minä tartsen sun apuas", sanoi Herkepaesus.

"Se on teille aina tarjona. Minä olen köyhä akka-parka ja palvelen mielelläni mahtavia, joilta saan jonku rovon", lausui Malla.

"Kukin virastaan elää", virkkoi Herkepaesus ja hänen suunsa vetäysi tuokioksi kummalliseen hymyyn. Hän jatkoi: "Sulla on suuri valta ihmisten taikauskon vuoksi. Nyt sun pitää ilmestyä ennustajana; puhua merkeistä taivaalla ja maassa; nähdä vanhan vallan onnetoman lopun ja uuden vallan onnellisen alun. Tämän ennustaa tuo nykyisin idän taivaalla ilmestynyt tähti, jonka on sanottu tämänvuotista ruttoa ilmoittaneen. Pane kaiken kykys liikkeelle".

"Uskallanko kysyä, mikä on aikomuksenne, herra rovasti", lausui Malla, "Jos tiedän sen, niin voin paremmin tehtäväni suorittaa".

"Minä tahdon meille paremman esivallan", sanoi Herkepaesus. "Venäjän mahtava tsaari, jolla kuuluu olevan rikkautta kosolta, ja jonka mahtavuus on suosta näkyviin lumonnut komean Pietarin, hän on sopivin hallitsijamme ja hän voi meitä vihollisten hyökkäyksistä varjella paremmin kun Ruotsin nykyinen hallitus. Kun uuden vallan alle tulemme, saat sinäki Malla hohtavia hopeakolikoita kosolta vaivoistas. Tuossa aluksi, jos olet mulle avullinen".

Rovasti veti povestaan vehreän silkipussin, jonka silmukkojen läpi kuulti rahaa.

Mallan silmä välähti. Hän ojensi laihaan kätensä ja lausui:

"Minä palvelen teitä kuin ruumis sielua, sen lupaan Jumalan nimessä".

Taaski rovastin huulille ilmaantui kummallinen hymy, joka piakkoon katosi.

"Tässä ovat rahat", lausui hän. "Laita niin, että kohta kuulen toimistas".

Näin lausuttuaan lähti rovasti taas astumaan, jättäen Mallan ihailemaan saalistaan. Vaan vielä palasi rovasti mökille ja virkkoi noidalle: "Sipo Nevalaisen luona sun erittäinki pitää käydä ja panna kaiken kykysi liikkeelle, saadaksesi hänen yhtymään tuumiimme. Tämä on tärkeätä, sillä löytyy täällä puolue, joka pitää silmällä tuon kopean talonpojan mielipiteitä ja niitä seuraavat".

"Hänen luoksensa riennän huomen aamuna", lausui noita.

"Mene jo tänään", virkkoi rovasti. "Jota tänään voi tehdä, ei pidä huomispäiväksi lykätä".

"Aika on sopimaton tällä erällä", lausui Malla. "Huomenna on täysi kuu, silloin menen".

"Tee, miten parhaiten sopii", sanoi rovasti ja läksi taas astumaan, jupisten: "Meillä on kummallai vaikutusalanä ihmisten usko, vaan vähemmän vapaasti tuo noita liikkuu opintojensa nojassa kun minä. Mutta sehän onki luonnollista. Hän julistaa taikauskoa, minä uskoa".

* Vähäpätöisinki voi joskus mahtavimmille olla avuksi.

⁴ Kauhea akka.

III

Ryöstö

Korkealla mäellä, ei kaukana Pielisjärven rannasta, oli muhkea rakennus, jonka omisti Nurmeksen tähän aikaan mahtavin talonpoika, Sipo Nevalainen. Talo oli kauniilla paikalla, josta näkyala oli vieläki kauniimpi. Pielisjärven aallot miellyttivät silmää, jos se kaakkoon katseli; pohjoisessa oli kaunis laakso, jonka toisella puolen maa kohosi vuoreksi. Vuoren rinteessä kasvoi rehoittava koivumetsä. Koillisessa siinti vuoria ja lounaassa sekä lännessä näkyi osa Pielisjärven perukkaa. Kun aamu- tai ehtooaurinko kultaili näitä seutuvia, olivat ne sangen ihanat ja Nevalainen ei suinkaan vähäksi laskenut tätä puhdasta luonnon ihailemisen nautintoa.

Luokaamme nyt silmäys tähän mieheen, joka kertomuksessamme on valtaava niin etevän sijan.

Sipo Nevalainen oli vuosia puoli väliin kuudettakymmentä elänyt siihen aikaan, jolloin tässä kerrotut kohtaukset tapahtuivat. Hänen raitis liikuntonsa ei olisi tätäkään, ei suinkaan korkeata ikää antanut aavistaa; ainoastaan korvallisilta harmahtavat hiukset osoittivat, että niiden kantaja jo oli elämänsä jälki-osaan kerennyt. Nevalaisen leveällä otsalla näytti ajattelevaisuus majailevan. Hänen harmaansinertävät, läpätunkevat silmänsä olivat tavallista etempänä toisistaan, jolla omituisuudella kreikkalaiset kuvanveistäjät teoksissaan osoittivat mahtipontisuutta ja hallitsiakykyä. Kun mielenliikutukset Nevalaista häiritsivät, kävi hänen otsansa tummansinertäväksi, ikääs kuin uhkaava ukonpilvi olisi siihen asettunut. Alahuuli oli vähän etenevämpi ylähuulta, jonka omituisuuden tavallisesti sanotaan osoittavan itsepäisyyttä. – Nevalaisen käytöksessä ilmaantui aina arvollisuus; hänen puheensa oli sattuva ja lyhyt. Hänen luonteensa oli voimakas, vaan samassa haaveksiva. Usein vaipui hän mietintöihin, joista ainoastaan joku ulkonainen vaikutus hänet riisti irti. Äkkiä hän silloin oli palannut mielikuvituksen avaroilta aloilta todellisiin oloihin, täynnä intoa ja voimaa.

Nevalainen oli varsin tunnokas; erittäinkin vääryys ja sorto panivat hänen sappensa kiehumaan. Hän katsoi ihmisen arvoa alentavaksi, että näitä paheita löytyikään ihmisten parissa. Hän ei koskonkaan ollut niitä harjoittanut eikä suvainnut niitä muidenkaan harjoittavan. Tämä herkkätuntoisuus yllämainitussa suhteessa tuli suuresti vaikuttamaan Nevalaisen tulevaan kohtaloon.

Luonnollista oli, että Sipon haaveksiva luonne hyvin suosi yksinäisyyttä. Usein istui tuo iso, roteva mies muutamalla kunnaalla, ei kaukana kotitalostaan, ajatuksiin vaipuneena. Olispa luullut jonku jättiläisen vartioivan kummuun kaivetuita aarteita, kun näki Sipon, silmiä liikuttamatta, katselevan Pielisjärven pintaa ja sitä ympäröiviä metsiä. Välistä hän seurasi taivaan rannalla liitelevää lintua niinkauan ja niin kauas kuin sitä eroittaa voi. Kun se vihdoinkin katosi näky-alasta, huokasi Nevalainen, koska hänen mielikuvituksensa, jossa tämän linnun liitelemisen herätti ajatuksen vapaudesta ja rajattomuudesta, nain lennossaan ehkäistiin.

Nevalaisen vaimo, Katri, oli miestänsä 6 vuotta nuorempi. Hän oli erittäin tasaista luonnetta, aivan kuin luotu tyyneydellään tasaamaan Sipolle elämän vaivaloista, epätasaista tietä. Sipo tämän kohdan hyvin tunsi ja piti vaimoan suuressa arvossa. Katri oli nuoruudessaan ollut kaunotar ja vielä nytki kangasti tuo nuoruuden viehättävä kukoistus hänen muodossaan, niinkuin iltarusko suloisesti, vaikkapa heikommalla hohteella, valaisee yön helmoihin vaipuvia maisemia. Neljä lasta oli tällä onnellisella parikunnalla ollut, joista lukijalle jo tuttu Juhana oli nuorin ja enin tuli äitiinsä. Tätäkös hellin silmin vanhemmat katselivat! Jo useat kerrat oli ollut kysymys lähettää Juhanalle sana tulla setän luota kotiaan. – Juhanan kahdet vanhemmat sisaret olivat kuolleet jo lapsuudessaan. Yksi veli oli seppänä Rautalammella.

Oli ihana Syyskuun aamu. Rasvatyynenä loisti Pielisjärven pinta auringon valossa. Portaillaan seisoi avopäin Sipo Nevalainen ja hengitti mielihyvällä raikasta aamu-ilmaa. Hän oli juuri neuvonut muutamaa renkiään töistä, jotka olivat pellolla tehtävät. Hetken seisottuaan portailla, meni Sipo sisälle. Katri tuli häntä vastaan. He menivät pirtin takana olevaan kamariin eineelle.

"Minä olen tänään onnellisempi kun pitkään aikaan olen ollut", lausui Sipo. "Tuntuupa niinkuin huolet olisivat unhottaneet Nevalaisen olevan olemassa".

"Mun rakas Siponi", lausui Katri, "kuinka iloitsen siitä, että olet näin tyytyväinen! Suokoon Luoja, että tätä onnellisuutta kestäisi pitkän aikaa".

"Niin toivotaan", lausui Nevalainen. "Ajat ovat tosin rauhattomat, vaan maltilla ja viisaudella voi paljon pahasta päästä".

"Arvatenki", sanoi Katri; "viisaudellasi olet matkaan saanut sen, että Hovilaiset eivät vielä sanottavasti ole meitä ahdistaneet. Tuskin ketään, pait sinua, löytyy, joka ei valita väkivaltaa luonansa tapahtuneen".

"He ovat ehkä itse syypäät siihen", sanoi Nevalainen.

"Minkäpä väkivallalle tekee?" lausui Katri.

"Väkivaltaa ei pitäisi tarvita kärsiä, jos ei tahdo", sanoi Sipo painavasti. "Hovilaiset ymmärtävät sen, että *minä* en semmoista kärsisi ja siinä lie salaisuus, miks'eivät he minua häiritse".

"Mutta, rakas Siponi, varuilla saa kuitenkin olla", lausui Katri. "Olenpa kuullut huhuja että he aikovat käydä täällä, kopean Nevalaisen luona".

"Älä pelkää, Katriseni. He eivät Sipo Nevalaista suututa", lausui Sipo.

"Mitäs nuo pedot eivät uskalla?" virkkoi Katri. "Tikalta ja Syköltä ovat eilen vieneet lehmän kummaltai ja lyöneet Sykön vaimoa otsaan seipäällä, kun hän koetti heitä estää".

"Tämä on häpeällistä", sanoi Sipo ja hänen otsallaan ilmaantui hetkeksi tuo uhkaava pilvi. "Älkööt Nurmeslaisia liioin ärsytelkö! kohta koston hetki lähenee".

Juuri kuu hän oli viime sanat lausunut, kuuli hän pirtin oven aukenevan. Hän astui kamarista pirttiin ja näki Horman Mallan.

"Jumalan rauha", sanoi Malla, viekkaasti vilhuen yhdellä silmällään. "Minä olen tullut luokses selittämään tuon idässä loistavan tähden merkitystä".

"Noita-raukka", lausui Sipo, "käy muiden luona selittämässä. Minä en halua selitystäsi kuunnella".

"Kuinka äveriäs!" sanoi noita, lisäten itsekseen: "täytyy vielä koettaa. Rovasti käski koettaa parastaan".

"Sipo Nevalainen", lausui noita, ojentaen eteenpäin kurtistunutta ruumistaan, "Horman Malla ei tyhjiä löpöttele. Idässä kasvaa uusi valta, niinkuin tuo tähti kaunis ja voimakas. Se tulee olemaan meidän valtamme".

"Tulevaisuus on meille tuntematon", sanoi Sipo. "Kaikkivaltias sen määrääpi, vaan ei semmoiset, jotka Pääsiäis-aattona pahalaiselle vuokraavat itsensä".

"Mutta mulle on tulevaisuus tunnettu", huudahti noita. "Ennenkuin päivä on laskenut, olet sinä, Sipo, onnetoin mies, ellet tahdo kuulla mun ehdoitustani s.t.s. rueta liittoon Venäjän kanssa; siten voit pelastua onnettomuudesta".

"Minä ajattelen vielä samoin kun äsken", lausui Nevalainen. "Mene muiden luo ehtojasi tarjoamaan".

"Anna kuitenkin edes ropo köyhälle akalle", lausui noita.

"Nyt en siihenkään suostu, ehkä vasta", sanoi Sipo kärtyisästi.

"Ylpeä Nevalainen, muista! Ropoa et antanut köyhälle akalle. Saatpa vielä enemmänkin antaa niille, jotka eivät apuas tartse. Hahhahha! Malla tuntee tulevaisuudenki, sen kohta saat nähdä".

Noita meni. Hänen ilkeä naurunsa soi pitkän aikaa Sipon korvissa. Mutta vihdoinkin tuli hän taas roveilleen ja rupesi levollisesti Katrin kanssa puhumaan Juhanasta. Tämä aine oli Katrille kaikista suotuisin ja kohta oli onnellinen parikunta yhtä onnellinen kuin ennen Mallan tuloa.

Päivä meni jo puolissa, kun Katri, katsastaen kujalle, lausui Sipolle: "kas, ketä tuolla tulee? Kahdet kärryt. Nyt ajavat hilasta sisään. Kiiltävät napit yhden miehen takissa! Jumala armahtakoon; Hovilaisiahan nuo ovat!"

Katri oli säikähdyksestä mennyt kalpeaksi. Sipo lohdutti häntä tyvenesti, sanoen ettei mikään vaara nyt uhannut ja astui sitte tulijoita vastaanottamaan kartanolle.

Tänne oli saapunut kolme miestä. Se, jolla kiiltävät napit olivat takissa, oli majurin lähin uskottu, Pietari Jessenhaus, jota talonpojat Jästihanskaksi kutsuivat. Hän oli lyhyt, laiha mies, jonka muodossa rautainen lujuus kuvausi. Harvat hiukset peittivät sivuilta hänen kaljua päätänsä; nenä oli iso, silmät harmaat ja terävät. Jessenhaus oli Nevalaisen kanssa samanikuisen.

Toinen tulleistä oli Björn Finne, entinen nimismies Pähkinälinnassa, niinkuin aikakauskirjat ilmoittavat. Finne oli punaverinen, punapartainen, roteva ja lihava mies, lystikäs puheissaan ja tavoissaan, joka ylitse kaikkea maan päällä rakasti ryyppyä, jos ne nimittäin eivät olleet aivan mietoja. Viinapäissään teki hän usein häiriötä veronkannossa ja Jessenhaus harvoin uskalsi antaa Björnin yksin virkatoimiin ryhtyä. Muutoin oli Björn hyväsydäminen ja Nurmeslaiset surkuttelivat, että niin siivo mies oli niin ilkeän palvelukseen joutunut. Että Björnin siivous ei kuitenkaan niin erinomainen ollut, on todenmukaista.

Kolmas tulijoista oli hoikka, pitkä mies, rahvaalle kaikista Hovilaisista vastenmielisin, sillä hän konnankoukuilla ja kavaluudella peijasi yleisöä. Hän ja ankara Jessenhaus olivat yhdessä vastine Affleckille, joka itsessään yhdisti kummankin palveliansa pääomituudet. Tämä kolmas tulijoista – henkiiherra Rietrikki Arnkijl – oli jo harmaapäinen, vaikka hän vasta oli puolen vuosisataa elänyt. Hänen silmänsä olivat isonlaiset ja kellertävät, hänen nenänsä punottava. Hieno, harmahtava parta ympäröi arvoisan henkiiherran muotoa.

Näin olivat nyt kaikki Hovilan veronkantajat lähteneet Sipoa tervehtimään, sillä tätä retkeä pidettiin tärkeänä ja sen päättymistä joko hyvästi tai pahasti epätietoisena. – Tavallisesti vaan yksi tai kaksi näistä veronkantajista oli matkassa – Affleck itse ei ollut nykyisin Nurmeksessa; hän oli pari päivää sitten mennyt Kajaaniin ja muistuttanut siitä, että kaikki menisivät Nevalaisen luo. Jos ei asiat hyvin kävisi, (jota hän ei sentähden tahtonut peljätä), asettaisi hän ne kyllä oikealle Kajaanista palattuaan.

Kun Nevalainen oli tullut kartanolle, lausui hänle Jessenhaus: "Me olemme tulleet luokses, Nevalainen, kantamaan sitä lisäveroa, joka, kuninkaallisesta käskystä, nyt tulee Suomessa ylöskannettavaksi".

"Minä tervehdin teitä", sanoi Sipo. "Niinkuin Björn Finne tietää, olen minä veroni maksanut; jos nyt uutta vaaditaan, niin olen siihenki maksuun taipuva, kun saan kuulla ja nähdä tuon kuninkaallisen käskyn".

"Me tiedämme", lausui Arnkijl, "että sinä, Nevalainen, aina olet ollut valmis uhraamaan tavaraasi kärsivän isänmaan eduksi. Sen vuoksi sinä nyt olet taipuva maksamaan tätä lisäveroa, jota ainoastaan varakkaammat ovat suorittavat. Ajat ovat huonot, vaan kuitenkin tosi isänmaan ystävä mielellään rientää auttamaan kurjaa Suomenmaata, jonka kohtalo toki piakkoon tulee paremmalle kannalle; sen olemme saaneet luotettavalta suunnalta kuulla".

"Minä olen tosiaanki isänmaan ystävä", sanoi Nevalainen, "ja sen surkea tila mua surettaa enemmän kuin monta muuta. Minä olen myös taipuva uhraamaan varoistani isänmaan alttarille, kun ne näen sinne joutuvan. Mutta tämä veronkanto tuntuu minusta vähän kummalliselta. Pyydän siis saada nähdä kuninkaallisen kirjeen".

"Sinä epäilet siis rehellisyyttämme?" lausui Jessenhaus.

"Suokaat anteeksi, että olen tullut epäileväksi", sanoi Sipo, mutta nykyaikaan kuulee puhuttavan semmoisistaki veronkannoista, joissa, jos ei maksaja heti voi ne suorittaa, ne kirjotetaan rästiin kahdenkertaisina. Mutta se sinään. Minä pyydän saada nähdä tuon kirjeen".

"Kuule, Sipo Nevalainen", sanoi Jessenhaus terävästi, "tämmöistä kohtelua eivät kuninkaan käskynhaltijat ole tottuneet näkemään hänen alammaisissaan, Punnitse sanas, ennenkuin puhut, ettet jälestä kadu".

"Minä olen jo aikoja sitten tottunut ajattelemaan mitä puhun", sanoi Nevalainen. "Mutta niinkauan kuin maassa sanotaan oikeutta löytyvän, saa kukin itsensä puoltaa".

"Oikein puhuttu", lausui Björn, jota Nevalaisen arvokas käytös ja puhe isosti miellyttivät, "mutta eihän tässä nyt oikeutta rikotakaan. Sinä maksat ja me eroamme hyvässä sovussa".

"Niinpä selität tätä seikkaa, kuin paholainen raamattua", sanoi Sipo naurahtain ja jatkoi sitten, kääntyen Jessenhausiin: "Jos saan nähdä kirjeen, jossa veron suuruus on määrätty ja kuinka laajasti sitä tulee kantaa, niin suostun maksuun".

"Ja *jos* meillä tuo kirje nyt onki taskussa", sanoi Jessenhaus vihasta väristen, "ja *jos* emme katsoisi itseämme velvoitetuksi sitä näyttämään kaikenmoisille uppiniskaisille ja hävyttömille alamaisille: etkös sitten maksaisi?"

"Koska olette noin suora puheessanne, niin olen minäki suora. Minä ymmärrän, että tämä vero jääpi omaan taskuunne, koskette voi sitä perustaa laillisesti ja siinä tapauksessa en ai'o maksaa", lausui Sipo.

"Meidän täytyy siis omin luvn periä saatavamme", lausui Arnkijl.

"Saatavanne!" naurahti Sipo.

"Niin juuri, saatavamme", sanoi Jessenhaus. "Sinä saat nähdä, että tosi asia on edessä".

Nyt veronkantajat alkoivat astua talon portaita kohden, ikääskun mennäksensä sisään.

Nevalainen kiiruhti heidän edelle, puikahti äkkiä ovesta sisään ja pani sen sisäpuolelta säppiin. Ryöstäjät jäivät oven taakse seisomaan; heidän sisään pääsynsä oli estetty.

Mutta Hovilaiset olivat siksi tottuneet tällaisiin kohtauksiin, ettei he niistä ymmälle tulleet. Björn Finne sieppasi porstuassa seisovaa kaksi sapilasta, joilla hän pönkkäsi oven, niin ettei voinut sisäpuolelta oven kautta ulos päästä. Sitten asettuivat Björn Finne ja Arnkijl, kumpii pistooli kädessä, kartanolle ja Jessenhaus riensi, otettuaan kärryistä rautakangen, aitan luo, jonka oven hän parilla kangeniskulla halkasi.

Hän otti sitten kärryistä kaksi säkkiä, vei ne aittaan, täytti ne viljalla ja kantoi ne sitten kärryihin takasin.

Pirtin ovea kohden kuului sill'aikaa ryntäyksiä, vaan se ei auennut.

Äkkiä kajahti pyssyn laukaus. Nevalainen oli akkunasta ampunut Jessenhausia, juurikun tämä asetti säkin kärryihin. Luoti suhahti liki veronkantajan korvaa ja lensi tallin seinään.

Veronkantajat kiiruhtivat nyt pois, koska odottivat toisenki laukauksen. He olivat jo kerenneet kujan suuhun, kun Nevalainen löi akkunan rikki ja hyökkäs pihalle. Viha oli hänen muotonsa muuttanut oudon näköiseksi. Tuuli heilutteli hänen hiuksiaan ympäri ohimoita, joissa pullistuneet suonet näyttivät, mikä kiihoitus nyt teki luonteeltaan rauhallisen talonpojan aivan raivostuneeksi. Hän kohotti oikean kätensä ryöväreitä kohden ja sanoi kähisevällä äänellä: "Vuoroon vieraissa käydään! Vielä tulee sekin aika, jolloin soisitte ei tehneenne näin".

IV

Rovasti jatkaa tointaan

Kohta sen jälkeen, kun Hovilaiset olivat käyneet ryöstöretkellään Nevalaisen luona, leveni siitä huhu kulovalkean nopeudella ympäri seurakuntaa. Itsekuki aavisti, että Nevalainen ei tuota väkivaltaa anteeksi antaisi ja varmaanki tuntuvalta tavalla koettaisi kostaa Hovilaisille.

Ehtoopuolella samana päivänä, jona ryöstö oli tapahtunut, tuli Sormuinen, tuttavamme toisesta luvusta, käymään Nevalaisen luona. Sormuinen ja Nevalainen eivät viime aikoihin olleet aivan sovussa eläneet. Edellisen väkinäinen luonne ja himo yksin määrätä kaikki, oli jälkimäiselle varsin vastenmielistä. Olipa heidän välillensä puoli vuotta taappäin ilmi tora syntynyt, jossa useat kyläläiset olivat olleet läsnä ja pitäneet kuka Nevalaisen, kuka Sormuisen puolta. Mutta vastoinikäminen yhdistää enemmänki eroavaisia luonteita kun yllämainitut ja niin kävi nytki. Yhteinen vihollinen on välistä parempi yhdistäjä kun pintapuolinen sovinto. Näin arveli itsekseen Sormuinen, suunnatessaan askeleensa Nevalaisen taloon; eiköpä hänen arvelunsa häntä pettänyt.

Päivä oli kulunut hitaasti Sipolla. Hän oli miettinyt montaki keinoa, miten kostaa Hovilaisille ja vihdoinkin tullut siihen päätökseen, että yleinen rynnäkkö Hovilaan olis sopivin. Väkivalta olis väkivaltaa vastaan asetettava. Tämmöisen rynnäköön voi erittäinkin nyt toivoa onnistuvan, kun majuri itse, joka oli tunnetta kelpo päälliköksi, oli Kajaanissa. Kun Hovila oli valloitettu, jakaisi talonpoikaisjoukko keskenään ne tavarat, jotka sinne olivat ko'otut ja täten kuki saisi osaksi omansa takasin. Veronkiskureille tuomittaisiin joku sopiva rangaistus ja toivo olis, etteivät he sen jälkeen enään Nurmeslaisia häiritsisi.

Näin mietiskeli Nevalainen. Kun Sormuinen oli häntä tervehtinyt ja *onnitellut* siitä mitä tapahtunut oli, "koska se teko oli Sipon silmät avaissut ja täten tuottanut oivan jäsenen siihen liittoon, joka kosta hankki Hovilaisille", ruettiin nyt yhdessä tuumin miettimään keinoja koston saavuttamiseen.

Kun Sormuinen oli hetken kuunnellut Sipon ehdoituksia, lausui hän:

"Veikkoseni, sinä olet mielestäni liian hätäinen. Kostaa tahdomme.

Mutta meidän tulee niin varustaa itsemme, ettemme voi tappiolle tulla".

"Aivan niin", virkkoi Nevalainen, "ehkä olen ma liian kiihoitettu. Senpävuoksi on hyvä että teräväjärkinen ja tyyni mies on neuvottelemassa kanssani. En tahdo voida järkeäni hallita; se huutaa myötäänsä: kosta!"

"Se on oikeuden ääni", sanoi Yrjö ja hänen silmänsä välähtivät. "Niin minäkin aina ajattelen. Mutta minussa ei leimua kulovalkea, vaan sydämissäni palaa kirkas tuli, joka yön pimeydessä johtaa ajatukseni, niinkuin majakan tuli, niiden yritysten perille, joka on kosto. 'Valvo, valvo!' huutaa minussa ääni; 'kun vihamiehesi nukkuvat, valvo; kun he ovat matkalla, seuraa heitä hiljaa, varovasti, ryntää heidän niskaan ja riistä heiltä omaisuus ja henki. Tee heidät aina levottomiksi, että he unestaanki kavahtavat, kuunnellen eikö Sormuinen ole läheisyydessä'. Semmoinen on kostonhimoni: ei leimuava, vaan tyven ja sitkeä".

"Sinä tosin osaat vainota!" lausui Sipo. "Oi! tulkoon se henki minuunki! Minä olen heidät suvainnut, vaan taivas on varmaan sen vuoksi mun rangaissut".

Ovi avattiin ja Sykkö astui nyt sisään. Tämä mies, joka, niinkuin edellä mainittu on, oli saanut äsken kärsiä Hovilaisten väkivaltaa, oli Venäjän Karjalasta kotoisin. Hän oli jonku aikaa sitten muuttanut Suomen puolelle, täällä harjoitellut pienoista kauppaa ja koonnut itselleen pienoisen omaisuuden. Hän oli erittäinkin oppinut kunnioittamaan Nevalaista tämän vilpittömän ja tasaisen kohtelun takia.

"Ne hävyttömät, ne hävyttömät!" jupisi Sykkö sisään tullessaan ja vetäsi vasemman käden sormilla läpi ruskean partansa. "Ah! mie en olisi uskonunna, että näin voidaan käyttää itseään

Suomessa! Kyll' meillääki toisess' Karjalass' virkamiehet ottavat saatavans', vaan he ymmärtävät sen ottaa niin, ettei maksaja siitä pahastu. En, mar' minä rupee täällä olemaan, kun tämmöistä joka päivä rupee näkemään; minä lähden kotipuoleeni. Sen tulin nyt sanomaan, että Sykkö lähtöö rajan taa. Jätä sieki tää kurja maa ja tule mukaan. Suuressa arvossa olet luonamme".

Niin puhui Sykkö Sipo Nevalaiselle. Tämä käski vieraan istua penkille ja levähtää; nyt mietittiin juuri, miten Hovilaisille voitaisiin kostaa heidän ilkitöistään.

"Sykkö", sanoi Nevalainen, "sinä olet saanut kärsiä viattomasti väkivaltaa niiltä, jotka muka kuninkaan käskynhaltioita ovat näillä seuduilla. Kun sinua on aivan syyttömästi kiristely, olisit nyt valmis lähtemään pois maastamme, vähintäkään koettamatta saada kostaa pahantekijöille. Se ei käy laatuun. Me olemme miehiä; sen tahdomme kohta näyttää. Jos kotiasi palaisit, asiain tällä kannalla ollen, luulisivat kaikki, että huono on tämä maa, jossa ei väkivaltaakaan edes *koeteta*

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.